

11.2.1940

Oikea taistelujen päivä. Pyytämäämme Jumalan varjelusta olemme kokeneet runsain mitoin tänäkin päivänä. Kaikki oli mitä hirvittäväntä menoa ja ryskettä, mutta nyt illan pimetessä on jokainen mies korsussamme vahingoittumattomana ja tallella. Mieli on sen takia reipas, vaikka sisäinen jännitys ja ruumiilliset ponnistukset ovat tuoneet ulkonaisen väsymyksen tunteen. Kunpa vain saisimme levätä hetken. Olemme valmiit pahempaankin, mitä tämä on.

Ennen kuin kerron päivän sekamelskasta, totean erään seikan. Olen nyt laskenut päivittäin parin viikon ajan, millaisia kranaattimääriä vihollinen käyttää yrittäessään hajottaa lopullisesti seiskan rauniot. Tulos on seuraava:

Vihollinen on kuluneen kahden viikon ajan ampunut säännöllisesti kahdeksan tuntia joka päivä tuota rauniokasaa. Tunnittainen kranaattien tulo on 200–300 kappaletta, suuruus 12 tuumaa. Suuruuden voi todeta suutariksi jääneistä ja räjähtämättömistä ammuksista sekä räjähdysvoimasta.

Jos otan alarajan ja pyöristän, on vihollinen tuhlannut 22000 kappaletta järeitä ammuksia raunioon. Tällä ammunalla ei ole ollut mitään merkitystä.

Samoin on koko taistelujen ajan pommitettu umpinaista betoni-lohkareta aukean laidassa. Kallista hommaa tyhjän päiten, mutta onhan naapurilla materiaalia tuhlattavaksi. Koko patterin voimalla paahdetaan yksinäistä jalkamiestäkin, jos tällainen havaitaan.

Sitten tämän päivän tapahtumiin.

Hieman ennen yhdeksää alkoi kova tykkituli. Se putosi ensin

meistä oikealle siirtyen siitä vasemmalle ja lopuksi, noin kymmenen aikaan, se oli kohdallamme.

Oleilimme sisällä. Olin tuottanut taaempaa muutaman hevosmiehistämme saamaan etulinjatottumusta. Tällainen mies sattui nyt olemaan vartiovuorossa ulkona. Olin sanonut hänelle, että kun hän näkee hyökkäysvaunuja, on siitä heti annettava hälytys korsuun.

Näin siis odottelimme, mitä tuleman piti. Me sisällä ja vartiomies ulkona.

Hieman kymmenen jälkeen tempaisi vartiomies korsun oven auki silmät ja harjakset pystyssä.

– Ne ovat kohta korsun katolla!

– Mitkä ne?

– Ne tankit. Ajavat päälle.

– Tykille!

Syöksyin ulos muut perässäni.

Vartiomies ei ollut liioitellut paljoakaan. Näimme valtavan rumi-luksen ajavan tykkiämme kohden telaketjut kovasti kitisten murskatakseen sen alleen. Tykkihän oli korsun oviaukon tuntumassa.

Välimatkaa oli enää muutama kymmenen metriä.

Ensimmäisen perässä tulivat ”poikaset”, pienemmät vaunut. Kaikki ajoivat kovaa vauhtia. Ensimmäinen tulitti koko ajan konekivääreillään, mutta ajosta johtuvan huojunnan ja heittelehtimisen takia emme antaneet paljon arvoa tulitukselle.

Pahemmalta näytti lyhytpiippuinen ja suurisuinen tykki, joka kääntyi hitaasti meitä kohti.

– Ovat lähellä! Taitavat sotkea allensa, ehdin ajatella.

Vasama hyppäsi tykin taa pitkäkseen lavetille, tempaisi auki lukan, Murtojärvi heitti kranaatin putkeen, minä uskaltauduin tutulle paikalleni seisomaan ja ohjaamaan tulta.

Laukaus.

Se pamahti samassa silmänräpäyksessä, kun lukko kilahti kiinni.
Ohi!

– Vasemmalta ohi, korjaa hieman oikealle, huusin.

Vaunujono kolisi edelleen kohti. Välimatkaa oli enää parikymmentä metriä. Jos seuraava ei osu, käy meidän huonosti.

– Ammu, karjaisin.

Ensimmäinen vaunu, se jättiläinen, oli saanut tykkinsä suunnattua meitä kohti. Avoin kita oli valmis syöksemään tulta ja rautaa päämme menoksi.

Kumpi ehtisi ensin? Meillä oli tilillämme harjoituslaukaus.

Laukaus pamahti. Se oli oma tykkimme.

Kukaan ei jäänyt katsomaan, oliko se sekuntia tai sekunnin murto-osaa ennen kuin panssarin takana ollut tykkimies olisi laukaissut.

– Nyt osui... osui torniin!

Hyvä oli Boforsimme. Panssari ei kestänyt, vaan meni läpi. Totesimme illalla, että panssarin läpäistyään kranaattimme meni vielä tykkinsä vieressä seisoneen ampujan läpi paiskatun hänet seinän ja istuimen väliin niin lujaan, ettei hänen ruumistaan saatu siitä irti.

Kolme takana tulevaa vaunua pysähtyivät nekin. Virheellisen asemansa takia ne eivät pystyneet tulittamaan meitä. Ensimmäinen vaunu oli esteenä.

Takana tulevasta yksi pyrki heti pakoon paljastaen kylkensä. Käytimme heti tilaisuutta hyväksemme ja ammuimme. Kauhea kilinä. Telaketju meni poikki. Se mättäytyi vaunun eteen kauniiseen pinkkaan. Siitä huolimatta oli vaunu toimintakykyinen telaketjun sisäpuolella olevan pyörästönsä ansiosta. Liikkuminen oli kuitenkin vaivalloisesti matelevaa.

Emme ehtineet kiinnittää huomiota enää tähän vaunuun. Se oli vaaraton muihin verraten. Se ajoi oikealla olevaan syvään räjähdys-

kuoppaan, jonne jäi. Vihollinen piti koko päivän yllä tulimuuria vaunun ympärillä suojaten sitä epämieluisilta vierailuilta.

Muut vaunut hämmentyivät kahden ensimmäisen vaunun kohdalosta niin, että pysähtyivät hetkeksi paikalleen. Tätä niiden ei olisi pitänyt tehdä. Nyt meille jäi riittävästi aikaa ampua harkitusti. Parin laukauksen jälkeen leimahti yksi vaunu tuleen.

Hv-miehet ovat varmaankin kovin urhoollista joukkoa. Kukaan ei tullut kädet ylhäällä ulos vaunusta. On annettava arvo vihollisen kovapintaisuudelle.

Kaksi muuta vaunua ajoivat meistä oikealle. Niiden tarkoituksena oli varmaankin kiertää taaksemme ja pujahtaa sieltä takamaastoon. Maastossa olevat valtavat kranaattikuopat estivät aikeet. Vaunujen oli palattava takaisin aivan tykkimme editse. Mikä mahtoi vihollisia vaivata, koska kulkiivat ikään kuin omaa tuhoaan etsien kylki meihin päin?

Ammuimme. Kummatkin vaunut syttyivät tuleen jääden palaamaan aivan eteemme.

Saatuani pienen hengähdystauon vaadin vartiomiehen tilille, miksi hän tuli niin myöhäisessä vaiheessa ilmoittamaan päälle ajavista vaunuista.

– Saitte käsken ilmoittaa, kun vaunuja on näkyvissä. Miksi laskitte niin lähelle? Ettekö tosiaan nähnyt niitä ennemmin?

– Eihän päällikkö käskenyt ilmoittamaan muuta kuin hyökkäysvaunut. Näin vasta läheltä, että niitähän ne, ja hetihän minä sitten ilmoitin.

– Voi pyhä yksinkertaisuus! Eikö se ole aivan samantekevää, mitä ne ovat? Ilmoitettava on aina, vaikka vihollinen tulisi lastenvaunuja työntäen. Painakaa se mieleenne.

Myöhemmin sanoin joillekin pojista:

– Kyllä asia on niin, ettei hevostmiehistä ole vartioon. Johan ne ovat vaaraksi koko joukolle.

Tosiasiassa kaikki hevostmiehemme olivat urhoollisia ja hyvää joukkoa. Miten lie tämä yksi nyt erehtynyt? Taisi kova meteli panna pään sekaisin.

Vihollinen keskitti edelleen asemiimme armotonta tykkituloita. Tuli suuria 6 tuuman miinakranaatteja, tuli pienempää, tuli srappelleja, tuli suoralla suuntauksella ja tuli epäsuorasti. Maan vapina oli valtava ja yhtämittäinen pauhu peitti edelleen tienoon.

Meidän oli liikuttava ja toimittava tämän ryskeen seassa. Mielestämme olikin samantekevää, olimmeko pystyssä vai makuullamme, montussa vai kankaalla. Ammuksia ei voinut vältellä tai kiertää. Jos oli osuakseen niin osui, jos ei, niin säästää.

En saanut ääntäni kuuluville. Täytyi käydä kiljumassa ohjeet poikien korviin tai puhua merkkikielellä käsiä huitomalla.

Pikatykki ampui nopeasti sarjojaan kohti. Kranaatit tuntuivat menevän liian läheltä, jokainen laukaus löi tulisen ilmapirran kasvoin ja räjähti takanamme ilmassa. Emme katsoneet olevan aihetta siirtyä niiltä jalansijoiltamme, koska joka paikassa oli sama meno. Jos ei aivan kohdalle satu, voi olla tässäkin. Samassa asemassa ovat kaikki muutkin.

Jossain vaiheessa jouduimme metsään, joka oli satakunta metriä korsumme takana. Puiden rungot katkeilivat ympärillämme. Sieti varoa, ettei jäänyt niiden ruhjottavaksi.

Suut ja sieraimet imivät paksua pölyn ja räjähdyskaasujen saastuttamaa ilmaa. Pöly rajoitti näkyvyydenkin lyhyeksi.

Äkkiä ilmestyi tällaisen suojaverhon sisältä eteemme suuri hyökäysvaunu ampuen koko ajan konekiväärillään ja yrittäen aivan selvästi ajaa päällemme. Jotkut pojista hermostuivat silminnähden.

Tykki suunnattiin nopeasti päälletunkeutujaa kohti, ammus pais-

kattiin putkeen, laukaistiin. Iso reikä ilmestyi vaunun kylkeen. Seurasi lisää laukauksia ja uusia reikiä. Hyökkääjä myönsi hävinneensä ja pyörähti takaisin pyrkien pakoon.

Toinen vaunu tuli päällemme välittömästi räjähteiden keskeltä. Edellinen näytelmä toistui. Tämä vaunu syttyi vielä palamaankin vetäytyessään.

Taukoamaton tykkituli pauhasi ympärillämme. Päähäni kopsahti sirpale voimattomana jonkun kranaatin pirstoessa kuorensa.

Mietin kuumeisesti, miten saisin hermoni laukeamaan kireässä tilanteessa. Niin omani kuin poikienkin. Vaikka he olivatkin hyvähermoisia, olivat he toisaalta nuoria asevelvollisia. Kauanko tällaista menoa ihminen voi kestää?

Kun tuli sellainen väli, ettei vaunuja pyrkinyt ihan silmille, vaikka niitä kauempänä möyrysin, karjuin voimieni takaa:

– Pojat, otetaanpa komea valokuva Summan sotureista! Haen koneen...

Poikia pyrki naurattamaan:

– ...vai otetaan valokuvia kun jossakin rauhanajan harjoituksissa. Otetaan, otetaan, saadaan mukava muisto...

Hain kamerani ja haalin hetken kuluttua miehet kokoon. Tässä tilanteessa oli ryhmäkuvan ottaminen arveluttavaa. Toisaalta ajattelin, että kokoontuminen yhteen on osoitus siitä, ettei tilanne ole ylivoimaisen vaarallinen.

Kuvan sain otettua kommelluksitta.

Pojat tuntuivat tämän jälkeen rauhallisilta. Olin saavuttanut päämääräni.

Koko talvinen päivä kamppailtiin tällä lailla vihollisen voimakkaita läpimurtoyrityksiä vastaan iltahämäriin asti. Se, ettei kukaan pojista edes haavoittunut, oli suoranainen ihme.

Päivän taisteluista sain seuraavanlaisia lisätietoja:

Vihollinen käytti tänä päivänä Summan kyläaukealla hyökkäyksensä tukemiseen 300 000 kranaattia. Koko hyökkäyksen ajan venäläiset syöttivät eteen valiojoukkojaan, jotka uskalsivat antautua lähitaisteluun suomalaisten kanssa. Ilmatoiminta oli koko ajan kiihkeää; sadat lentokoneet hyökkäsivät asemiamme vastaan.

Kaatuneita vihollisia oli asemiemme edessä tavattoman suurissa kasoissa. Arvioimme kaatuneiden määräksi Summan lohkolla 14 000. Tuhannet haavoittuneet lisäävät myöhemmin tätä määrää. Venäläiset eivät kykene viemään heitä kaikkia pois.

Venäläisten tankkitappiot on neljän viimeisen päivän aikana arvioitu kahteensataan.

Tilannekatsauksen kylmiä numerotietoja.

Aamupäivän suuri rumilus, jolta ammuimme telaketjun poikki, makasi meistä oikealla olevassa syvässä ammusmontussa. Iltahämmyssä kävi tykiltäni partio tätä vaunua tutkimassa, mutta sai siitä vastaansa voimakkaan konetuliaseen ammunnan. Konepistoolilla varmistettu partiomme ei mahtanut mitään panssarin suojassa olvalle viholliselle.

Vaunu oli niin syvässä haudassa, että tykki olisi pitänyt kantaa sen reunalle, ennen kuin sitä olisi voinut ampua. Polttopulloja ja kasapanoksia ei meille – ihme kyllä – ollut annettu.

Lähetin pyynnön pataljoonaan saada pulloja ja kasapanoksia, ja sieltä tulikin partio näillä tuhovälineillä varustettuna. He antoivat meille pienen varaston näitä lähitaisteluaseita. Heille itselleen oli kunnia-asia saada tuhota vaunurumilus. He keinottelivat itsensä lähituntumaan odottaen joka hetki pikatulta vastaansa. Mutta oli hiljaista. Vaunun miehistö oli avannut pohjaluukun ja ryöminyt hämärää hyväkseen käyttäen paikalta. Paikalle jättämäni vartio ei

ollut huomannut mitään. Nähtävästi oli koko ajan tuijotettu tornin luukulle.

Mutta vaunusta paenneetkin erehtyivät. He olivat päässeet pimeässä aina piikkilangoille asti ja olivat niin itsevarmoja, että joku joukosta oli alkanut hiljaa hyräillä laulua. Kuinkas muuten – slaaveja kun oltiin.

Meikäläinen sattui olemaan kuitenkin lähellä vartiossa; seiso liikahtamatta pimeässä likaisessa lumipuvussa. Ja kun ympäristökin oli likaiseksi mullattua, sulautui mies hyvin maisemaan.

Konepistooli sylkäisi kiukkuisen sarjansa, kaksi miehistä tuupertui langoille, mutta yhden onnistui päästä omiensa joukkoon.

Myöhemmin totesimme, että vaunussa oli ollut 10 miestä. Yksi oli jäänyt kuolleena sisään, muut olivat paenneet.

Mittasimme omalla tavallamme tämän jättivaunun. Kun Murtojärvi nosti kätensä pystyyn, ulottuivat hänen sormensa telaketjun ylälaitaan, siis yli kahden metrin korkeuteen.

Arvioimme tämän olevan sellaisen 70-tonnin vaunun, joista olemme kuulleet puheita. Muut kolme ”poikasta”, jotka olivat seuranneet tätä hirviötä, olivatkin tavallisia 33 tonnin vaunuja. Suuri miesmäärä näissä purkeissa todistaa osaltaan niiden kokoa. Meille oli joskus opetettu, että suurimmissa – 50 tonnin vaunuissa – olisi 4–5 miestä.

Toimitin sanan rykmentin komentajalle, että lähettäisi jonkun asiantuntijan toteamaan vaunun koon. Vielä ei ole ketään ilmestynyt tutustumaan jättiläisemme.

Tämän päivän aikana haavoittui kakkostykilläni kolme miestä, heistä kaksi pahoin. Alkuperäisestä joukostani on jäljellä kolme tykkimiestä.

Oli kuin juhannusiltana. Edessä olevalla aukealla paloi yhtä aikaa seitsemän hyökkäysvaunua. Myöhemmin ilmestyi uusia 15 mil-

joonan markan kokkoja. Ihmettelimme sitä, että tuollainen teräsmöhkäle voi palaa iloisesti roihuten vuorokausikaupalla.

Illan erästä keskustelusta haluan merkitä muistiin seuraavaa:

– Tekisikö mielenne päästä takamaastoon hermojanne lepuuttamaan? Toisaalta siellä voi avuttomana katsella, kuinka pommi-koneet munivat sisälmyksiään ja kauaskantoinen tykistö röykyttää päälle.

– Mitäs siellä? Kuka sinne niinkuin pääsisi?

– Meille luvattiin lepovuoro, koska näyttävät pelkäävän, etteivät hermomme kestä. En kuitenkaan vielä antanut mitään vastausta, vaan ajattelin kysyä teiltä pojat, mitä tehtäisiin.

– Jos ei ole pakko lähteä, niin pysytään täällä.

– En lähde. Istua nyt siellä takamaastossa niska kyrmyssä kuusen alla.

– Mitä sitä siellä makaa. Parempi on olla tässä toiminnassa...

– Ollaan täällä vaan, vaan mitä päällikkö sanoo?

– Tällaista vastausta minä vähän odottelin. Ollaan täällä vaan.

Lähetin sanan taakse, ettei hermoissamme ollut mitään vikaa ja että me pysymme täällä linjassa toistaiseksi.

12.–18.12.1940

Tässä on mennytkin monta päivää ja yötä, etten ole kerennyt tarttua päiväkirjani reunaan. Mutta nyt on hieman aikaa ja panen muistiin, mitä on tullut touhuttua.

Vihollinen on etsinyt jatkuvasti tuliasemiamme, luullut ne väliin löytäneensäkin, kohdistanut voimakkaita tuli-iskuja maastoon ja pian läpimurtoyrityksissä huomannut, että asemamme ovatkin tulituskunnossa.

Maalilentäjät olivat toistaiseksi tehneet turhaa työtä savurenkaineen.

Mutta nyt on selvinnyt viholliselle, missä meidän sijaintimme, korsumme, tuliasemamme ovat. Kunnia tästä lankeaa sille vaunumiehelle, joka pääsi pakenemaan hyökkäysvaunusta. Mies oli ollut tarkkasilmäinen ja älykäs. Oli painanut muistiin tarkan sijaintinsa ympäristöineen. Olihan vaunu ajanut aivan lähelle korsuamme.

Olen usein herkutellut ajatuksella, miten naapurin puolella oli luultu löydetyn asemamme tykkeineen, mutta aina petytty. Nyt tämä hv-mies pystyi tarkasti osoittamaan sijaintimme kartalla. Sen me saimme totisesti tuntea kolmena seuraavana päivänä.

Majapaikkaamme pommitettiin mitä ankarammin. Jostain etuoikealta ampuu nytkin suorasuuntaustykki korsukäytävän penkaan. Kaksi muuta suorasuuntausasetta on ammuskellut silloin tällöin – tarkastikin. Itse asiassa tuli rautaa ilman täydeltä, että ilmeisesti vain korsumme katto ja itse tuliasema säilyivät suuremmilta osumilta.

Korsuun johtava haudanpätkä ovementä edessä meni yhtä mittaa

tukkoon. Maa lentää kuin sitä heittelisi tuhat miestä suokuokilla. Lapiomiesten on yhtenäen oltava avaamassa ulosmenoteitä.

Ulkona oli aikamoinen pakkanen. Astelukua en tiedä, mutta tarpeeksi kuitenkin, että vaadin poikia pitämään korsun oven mahdollisimman tiiviisti kiinni. Päivällähän emme voineet lämmittää kamiinaa. Nyt oli kuitenkin ulkona ollut vähän väliä sellainen tuiske, ettei ovea saanut millään pysymään kiinni. Yhden pojista oli jatkuvasti tapeltava ovenripa kädessään paineaaltoja vastaan.

Tilanne tuntui aivan hurjalta. Ulkona oli huumaava jyly aivan oven takana. Yksi meistä painii oven kanssa, toinen kaivaa vähän väliä auki tukkeutunutta hautaa.

Pojat istuvat kalpeina ja totisina lavereitten reunoilla. Ei puhuttu paljon, odotetaan vain, milloin katosta jysähtää läpi. Vai jysähtääkö?

Huumori ei sentään ole aivan kuollut.

– Nyt ne taitavat jo heittää katapultilla niitä hyökkäysvaunuja, kun noin mätkähtelevät.

– No ei ainakaan maata pitkin tästä ohi pääse.

– Missäs se Ranta taas viipyy? Johan sen pitäisi tulla, kun on näin paha ilma.

– Ei kuulu Rannan poikaa, mutta kyllä se sieltä vielä tulee, jahka ilma vähän sakenee.

Eipä aikaakaan, kun oven pitelijä tuntee, että siellä painaa sisään jokin muukin kuin ilmapirta ja paineaallot. Ranta hyppää korsuun suu iloisena virneessä.

– Terve! Puola kesti neljä viikkoa. Kauankohan ryssä kestää?

– Terve, terve! Lähditpä pahalla ilmalla liikkeelle.

– Sehän on oikea Rannan kävelyilma. Johan tässä ehdittiin odotella.

– Mitä ykköselle kuuluu? Onko yhtä kova tulistus kuin meilläkin?

– Ei ole sellainen, mutta aina omiksi tarpeiksi kylläkin. Huh, olipa tuo jysäys. Ihme, ettei katto tullut niskaamme.

– Älä välitä. Sellaista se on ollut täällä koko päivän. Miltä siellä ulkona muuten näyttää?

– En ollut enää löytää koko tätä paikkaa, niin oli muuttunut siten edellisen käynnin. Pahasti on harventunut metsäkin tuolla takana. Se erikoisesti on muuttanut maisemia.

Juttu luistaa hiljalleen. Rannan tulo tuo mukanaan korsuamme vapautuneemman tunnelman.

Päivä meni. Ammunta loppui ja me olemme edelleen kaikki tallella. Korsu on ehjä ja miesten mieli varma. Miehet ovat sitä mieltä, että meillä on korkea suojelija. Tämä tunne teki kaikkien olon turvalliseksi ja mukavaksi.

Tässä vaiheessa emme vielä tienneet, mitä yö toisi mukanaan.

Kuten myöhemmin saimme vangeilta kuulla, tahtoi naapuri nyt lopullisesti eliminoida tämän meidän pienen pesäkkeemme tulevien hyökkäysten tieltä. Oman tykkitulen tehokkuuteen ei kuitenkaan enää uskottu ja varmin keino oli lähettää partio kasapanoksilla tuhoamaan korsumme.

Se tuli 13. päivän vastaisena yönä pimeyttä hyväkseen käyttäen, hiljaa hiipien.

Päivän kovan hermopaineen ja muun touhun rasittamana nukuimme vaarasta mitään tietämättä. Vain vartiossa oleva Leppänen kyhjötteli montussaan tykin lähellä. Toinen vartiomiehemme oli kauempana.

Leppänen äkkäsi lähellään monimiehisen partion. Viholliset oli-

vat pysähtyneet lähelle korsun ovea neuvonpitoon. Tykkikin oli heidän käsiensä ulottuvilla.

On ihme, ettei vihollinen näe oviaukkoa selvästi. Tuskin edes tykkiäkään. Kuuluu hiljaista pulinaa, näkyy kasapanoksia piteleviä käsiä ja sitten – jatketaan matkaa.

Leppänen ei vielääkään käsitä sitä, ettei partio havainnut korsuamme ja tykkiämme. Korkein varjelus on jälleen suojannut meitä.

Leppänen hiipii korsuun, nykii hereille ja kuiskuttelee:

– Herätys! Ryssän partio aivan nurkilla.

Vartiomies tekee minulle nopeasti selkoa tilanteesta.

– Minne päin partio meni?

– Meidän kakkostykillle.

– Miksi et ampunut? Olihan sinulla konepistooli.

– Lukko ei toiminut. Oli kai mennyt lunta. Ase on jäässä.

– Siellä kakkosella ei ainakaan ole ase jäässä, sanoin, kun sieltä kuului huutoa ja kiivasta ammuntaa.

Komensin miehet heti ulos ja ketjussa haravoimaan pimeää maastoa. Emme tavanneet ketään. Kahina kakkosessa kesti vain pari–kolme minuuttia.

Tilannetta tiedustellessani sain selville, että siellä vartiossa ollut tamperelainen oli saanut luodin olkavarteensa. Partio oli sen sijaan menettänyt kaatuneina useita miehiään. Neljä nosti tassunsa ylös kohti liekehtivää taivasta ja antautui vangeiksi.

Päivän valjetessa tunki vanja taas päälle. Pojista joku totesi, että ”kuin yleinen syyttäjä”. Sanoivat jo lasketun 40 000 kaatunutta vihollista tällä Summan lohkolla.

Eniten hermojemme kestävyyttä koettelee jatkuva tykistörommutus. Kertoivat edelleen, että yhtenä päivänä oli 14 sotamiestä seonnut pataljoonastamme. Itsestänikin tuntuu välillä siltä, että

olen metsästäjän vainoaman eläimen asemassa. Korsussa kokee joka hetki tunteen hajoamisesta taivaan tuuliin täysosumasta. Kun kulkee ulkona päivällä, saattaa kokonainen tykistö patteristo jahdata yksinäistä kulkijaa. Lentokoneet pistävät lusikkansa tähän soppaan. Tunnutaan ajattelevan, että johan on kumma, kun yhdestä kulkijasta ei saa henkeä pois.

Mikään ihme ja häpeä ei ole silloin, jos hermoromahduksia satuu. Meille ei ole sellaista onneksemme vielä tullut kohdalle.

Puhelin ei tällaisessa menossa pysyisi kunnossa, joten sellaista meillä ei ole. Miehistön vähyyden vuoksi käytän säästään lähettejä. Siksi pistäydyn itse 14. päivän aamuna kakkostykillä tutkimassa tilannetta siellä.

Pari poikaa seurasi vapaaehtoisesti mukanani. Tykistökeskitys jatkui kovana kuten edellisenäkin päivänä.

Palatessamme tulimme aivan oudon aukean laitaan. Korsumaastomme piti avautua edessämme, mutta niin ei ollut. Pysähdyimme hämmästyneinä.

– Nyt ollaan menty harhaan. Mikähän paikka tämä on? Pitäisihän tässä jo nämä polut osata.

– Ei pojat, kyllä me olemme oikealla tiellä. Tuollahan on seiskan rauniot.

Maisemat olivat muuttuneet lyhyessä ajassa. Korsun sijaintipaikalla oli hiekkakasa. Mutta hiekan alla kuin ihmeeksi taas tällekin päivälle korsu ehjänä. Metsän raja oli lyhyen poissaolomme aikana siirtynyt jälleen muutamia kymmeniä metrejä etäämmäksi. Pystyssä olevat puut olivat harventuneet ja karsiutuneet tuntemattomiksi, koko maan muoto oli muuttunut.

Onnettomuutta ei kohdallemme ollut sattunut. Jälleennäkemisen ilo oli molemminpuolinen.

– Onpa täällä rytistely. Pelkäsimme jo pahinta.

– Sehän tässä on harmittanut, kun yrittivät kaataa kaivon. Mistä sitten olisi vettä haettu.

Korsun lähellä oli erään hävitetyn talon kaivo, jota olimme ammentaneet päivittäin.

– Olisihan se ollut tavatonta, jos olisivat kaivon kaataneet, totesin hymyssä suin.

– Ei sitä ilman vettä toimeen tultaisi. Lumestakaan ei voi sulattaa, koska sitä ei ole lähimaisemissa ainakaan puhtaana.

– Vai on kaivo vielä pystyssä. Kyllä meillä on ihmeellinen varjelu tässä paikassa, totesin kaikille yhteisesti.

– Niin on. Kranaatinheittimen tulenjohtueestakin ovat joka sorkka kaatuneet tai haavoittuneet. Se yksikin aivan meidän välitämme.

– Sama on ollut kk:n poikien osalla. Kaatuilevat aivan korsujen nurkilla vaikka ovat vähemmän ulkona kuin me.

Minulle varmistui tunne, että selviäisimme koko leikistä hengissä. Ilmaisin tämän ajatuksen pojille.

– Kakkosella on ollut huono viuhka ja se on kummallista, sillä ei siellä ole niin kovaa menoa kuin tässä paikassa, sanoi joku.

– Näin on. Sen korsun ympäriltä voi löytää luntakin.

– On vaarallista ruveta luulemaan, että tässä meitä säästettäisiin siitä syystä, että olemme ”niin hyviä”. Että meitä hyvyiden takia suojeltaisiin, totesin.

Tykkimme vaurioitui kovassa tulituksessa päivällä. Lukkolaitteeseen paiskautui nimittäin niin paljon hiekkaa, että se juuttui kiinni. Ihme se ei ollutkaan, sillä tykki sai kestää sekä epäsuoraa että suorasuuntaustulitusta.

Ankaran keskityksen aikana törmäsi vartiomies silmät ympyriäisinä korsiin huutaen ovelta:

– Hyökkäysvaunuja jyrää!

Ryntäsimme tykille. Edessä olevalla aukealla meitä lähestyi usea rumilus kitisevin ketjuin.

– Ammus putkeen ja annetaan mennä tuon lähimmän kylkeen! Mutta lukkopa ei auennutkaan. Vasama kiskoi lukkoa hampaat irvessä ja Murtojärven Kalle seisoskeli vieressä ammus sylissänsä. Vaunut lähestyivät melkoista vauhtia suurimpia kuoppia väistellen.

– Lukko ei aukea!

Hypäsin tykin luo, kiskaisin lukkoa kaikin voimin. Se ei hievahdanutkaan. Mitäpä siinä muuta kuin todeta, ettei tällä vehkeellä nyt ammuttaisi.

– Mitä nyt tehdään. Tykki ei toimi ja vaunut jyräävät päälle?

– Tästä ei lähdetä mihinkään. Jokainen ottaa polttopulloja ja kasanoksen sekä etsii sopivan poteron. Kun vaunu tulee lähelle, niin siitä vain... Mutta kukaan ei lähde paikaltaan.

Hätäisesti kulkivat lähitaisteluaseet mieheltä toiselle. Vaunut vierivät yhä lähemmäksi hajanaisena parvena. Olisivat olleet oikein mukavan ampumamatkan päässä, mutta milläs ammut. Osasikin lukko juuttua kiinni juuri oikeaan aikaan.

Onnistummeko torjunnassa? Koulutus puuttuu kokonaan. Ei kai siinä ole muuta niksiä kuin pullon kyljessä olevaan tikkuun tuli ja sitten voimakas heitto kohti vaunua. Siellä pullo rikkoutuisi ja cocktail valuisi palavana moottoriin. Mutta mitenkähän kaukaa kasanoksen jaksaa heittää?

Ajatukset risteilivät sekavina päässäni.

Mutta mitä nyt? Vaunut pysähtyivät äkkiä kuin yhdestä komenosta – ja niin tapahtunutkin.

Vaunut pyörtivät äkkiä ympäri ja ajavat kiireesti pois ikään kuin jotain paeten.

– Hei, ne kääntyvät pakoon!

– Nehän kääntyvät nuo kauempanakin olevat. Mikä ihme niille nyt tuli?

– Ne on saanu sellaisen kauhun ja kammon tätä paikkaa kohtaan, että kääntyvät pakoon, kerskuu joku.

– Onhan se selitys sekin. Katsotaan nyt kuitenkin, tuleeko toisia, jotka eivät pelkää.

Vaunuja ei kuitenkaan ilmaantunut enää koko päivänä, mikä oli melko suuri helpotus.

Yleistilanne oli sekava. Liikkui kaikenlaisia huhuja. Myös sellaisia, että vihollinen olisi päässyt läpi ja vallannut tukikohtia. Myöhemmin selvisi, ettei kaikki ollut vain pelkkää huhua, sillä meistä vasemmalle oli tilanne todella huono.

Kerrottiin myös, että edessämme, aivan välittömässä läheisyydessämme, olisi pesäkkeitä vihollisen hallussa. Siitä oli otettava tarkka selko. Jos näin olisi, vartiointi ja varmistus pitäisi järjestää kokonaan uudella tavalla.

Yön tultua ja kuun noustessa mollottamaan taivaalle lähdin yksinä tiedustelemaan eteenpäin. Yhtään elävää olentoa en tavannut koko matkallani. Erään betonikorsun edustalla maata retkotti suomalainen sotilas.

Paikat eivät olleet siis ainakaan vihollisen käsissä, joskaan eivät omienkaan. Koko alueella ei tainnut olla muita eläviä sieluja kuin minä yksin.

Tuntui hieman kolkolta.

Takaisin palatessani sekosin suunnasta, enkä tiennyt, minne päin

olisi käveltävä. Kuu loi kalpeaa, aavemaista valoaan maahan ja koko kyläaukea näytti aivan samanlaiselta, joka paikasta.

Vihollinen käytti hyökkäysvaunujensa koneita koko yön. Surina kuului tasaisena ja laajalta alalta. Kuulosti aivan siltä, kuin koko vihollisen puoleinen metsä olisi mehiläispesän tavoin hiljalleen kiehunut.

Kuuntelin yön ääniä hetken. Äkkiä huomasin, että surina oli voimistunut. Puhettakin kuului. Totesin kävelleeni aivan vikasuuntaan. Jos jatkaisin, törmäisin pian heidän ulommaisiin vartijoihinsa.

Harmitti tonttuiluni. Pyörin kuin hullu yksinäni aukealla. Palailin takaisin päin. Edessä näkyi tuttu soraläjä, sen vieressä raikas kotikorsu. Merkillistä, miten tuollainen pieni maakuoppa voi tulla rakkaaksi. Se tuntui kodilta, joka ottaa kulkijan vastaan äidilliseen suojaansa.

– Me täällä jo pelkäsimme, kun ei päällikköä alkanut kuulua.

– Tonttuilin vähän siellä ulkona. Olin kävellä naapurin syliin, mutta takaisinhan sentään löysin. Turhaan taas pelottelivat, parivartio riittää entiseen tapaan ulkona.

Vasemmalla puolellamme olevia taisteluissa karaistuneita ja kovapintaisia taistelijoita vaihdettiin 13. päivänä suomenruotsalaisiin varusmiehiin. Heti kävi hullusti. Kertoivat, että kun kolme vihollisvaunua ajoi kohti, pinkaisivat uudet sotaan tottumattomat miehet matkoihinsa ja huusivat:

– Höökkävaunuja, höökkävaunuja!

Viholliset käyttivät etevästi tilannetta hyväkseen ja toivat heti lisäjoukkoja murtumakohtaan. Kyllä tässä nyt on moni mies manannut pahemmankin jälkeen mokomia jänishousuja. Heidän vuokseen vihollinen pääsi taaksemme ja koko puolustuslinja oli vaarassa. Ei täällä kaikkien hermot kestä, ei ainakaan sellaisten, jotka tottu-

mattomina pannaan kovaan paineeseen. Sain käskyn saapua kiireisesti rykmentin esikuntaan. Käytin jälleen hevosta ajokkinani matkan pituuden ja kiireellisyyden vuoksi.

Komentokorsun luo saavuin yöllä, joka olikin normaalia liikkumisaikaa. Tykkituli oli runnellut pahoin metsää korsun ympärillä. Liekö venäläisillä ollut tietoa korsun sijainnista?

Lähellä korsun aukkoa makasi haavoittunut suomalainen vatsalaan. Hanki punersi hänen vierellään ja allaan. Jätin saattajani haavoittuneen luo. Palatessani, oli hänet jo siirretty sidontapaikalle.

Korsussa oli väkeä tavallista enemmän, mutta rauhallisesti siellä liikuttiin. Tilanteen aiheuttama paine henki kuitenkin nurkista.

Lattialla makaa sotilas ja ähkyy hiljaa. Valitusta ei sinänsä kuulu. Haavoittunutta ei ole ehditty toimittaa pois. Mutta hänellä on eversti tähdet kauluksessaan. Eversti Polttila makaa lattialla. Lie-neekö saman kranaatin tekoja kuin ulkonakin makaavan haavoittuminen ja katkenneet männyt korsun lähellä?

Olen tainnut joutua suurten herrojen pariin. Kolmaskin everstin arvoinen näky olevan paikalla. Kukahan hänkin lienee? Kuulen, että kyseessä on eversti Karhu, peloton soturi, vaikka istuukin korsussa kypärä päässä.

Eversti Heiskanen kiitteli ensin minua ja sanoi sitten sanasta saan näin:

– On kokonaan teidän ansiotanne, että hyökkäysvaunut tulivat torjutuksi Summassa...

Pisteet lauseen lopussa merkitsevät lisää kiitosta pojilleni.

Itse asia, jota varten minut oli komentopaikalle kutsuttu oli vähemmän miellyttävää kuultavaa. Joukot vaihdettaisiin. Minun olisi vietävä yksikköni viitisen kilometriä taaemmaksi Rajamäkeen, jonne on asetettava puolustukseen ja odottamaan tarkempia määräyksiä.

Esitin, että voimme edelleen olla vanhassa paikassa. Olemme saaneet jäädä kaksi kertaa aikaisemmin, kun toisia on vaihdettu, miksipä ei nyt kolmattakin kertaa.

Komentaja oli tinkimätön. Vaihto tulisi välittömästi.

Olin sopinut tien oikealla puolella olevan jv-pataljoonan komentajan kanssa, että tällaisessa tapauksessa hän huolehtisi kokonaan siellä olevien poikieni siirrosta. Yksi joukkue miehiäni majaili aivan hänen komentokorsunsa liepeillä.

Lähetin hänelle sanan vaihdosta.

Tajusimme pian, että meistä vasemmalla tapahtuneiden asioiden vuoksi ei kyseessä loppujen lopuksi ollutkaan mikään tavallinen vaihto tai siirto lepovuoroon. Kyseessä oli yksinkertaisesti vetäytyminen taaempaan puolustusasemaan ja linjan jättö vihollisen käsiin. Kun se tehdään tavallisen lepovaihtoon siirtymisen varjolla, varmistaudutaan samalla siitä, että pakokauhua joukoissa ei pääse syntymään.

En huomannutkaan pojissa mitään hosumista tai tuppautumista pois paikalta. Päinvastoin miesten liikkeet olivat aivan kuin hidastetun rauhallisia.

Koko vetäytymiseen sekoittui selvästi aimo annos katkeruutta. Tässä oli voitokkaasti sodittu monet viikot, kestetty ankarat pommitukset, lyöty pakoon jokainen hyökkäys. Ja nyt sitten toisten toilausten takia on lähdettävä pois.

– Viemme mennessämme kaikki, kerta kaikkiaan kaikki, totesi joku.

– Jätetään sentään jotain. Minulla on tässä tällainen julman näköinen verikoiran kuva suu kuolassa. Naulataan se tähän seinään. Kuvan alle tekstattiin suurin kirjaimin STALIN.

– Kyllä ne molottavat, kun sen näkevät.

– Siinäpähän näkevät, mitä me heidän aurinkoisestaan ajattemme.

Vihollinen ei pahemmin häirinnyt poistumista. Kranaatteja tuli harvakseen ja joskus pudotteli lentokone pakettejaan pitkin mäkiä.

Kolonnamme eteni Suursuon länsilaitaa ohi sen takana olevan tullilinjan. Rajamäellä katsoimme ensi töiksemme asemapaikat tykillemme ja suojapaikat hevosille.

Kovassa touhussa törmäsin vaaleaturkkiseen mieheen, luokkatoveriini Aarne Töyrylään. Hämmästys oli molemminpuolinen. Toresin veli Aarnen kalpeaksi ja rasittuneen näköiseksi. Lie hänkin juossut yöt-päivät isänmaan asioilla. Kaiken lisäksi painoi vastuu hartioita. Oli kulunut kuusi pitkää vuotta siitä, kun viimeksi olimme olleet yhdessä.

Rajamäessä muodostui vihollisten lentokoneista melkoinen vastus. Ne jyristelivät aivan puiden latvoja hipoen, ilmestyivät usein aivan odottamatta ja yllättäen.

Jv-miehiä virtasi päivän kuluessa hiljalleen ohitsemme. Kukin joukko tiesi omat uudet asemansa. Tulijat olivat totisia miehiä, mutta pelkoa ei näkynyt kenenkään kasvoilta. Kuulimme, että vihollinen vyöryy yhtenä paksuna massana Summan aukealla pohjoista kohti.

– Ammuin kk:lla vyön toisensa jälkeen marssivaan massaan. Niitä kaatui kuin heinää, mutta aina vain virtasi uutta tilalle. Lopulta hitsautuivat kk:n liikkuvat kuumuudesta kiinni, eikä auttanut muu, kuin painua tänne perässä, kuulin puhuttavan.

Olin jonkin verran huolissani yhdestä joukkueestani. Mutta päivän mittaan tuli mies toisensa jälkeen paikalle. Mutta missä olivat reput, tykit ja muut varusteet? Missä miehet oikein olivat kuh-

nailleet? Olihan vetäytymiskäsky tullut heille samaan aikaan kuin muillekin.

Sain kuulla, että miehet olivat tukikohdassaan ihmetelleet kovaa rähinää ympärillään ja todenneet sitten äkkiä olevansa yksin.

– Eikö teille tultu pataljoonasta sanomaan, että on irrottauduttava ja tultava tänne?

– Ei meille kukaan mitään sanonut. Huomasimme vain, että sivuilla ja osittain takanakin alkoi vilistä vihollisporukoita. Niin kiire tuli, ettei ehditty ottaa edes reppuja mukaan.

– Pataljoona lupasi aivan varmasti hoitaa teidät sieltä ajoissa pois.

– Ei sieltä mitään ilmoitusta tullut. Ryssän vangeiksi olisi joutunut koko porukka, jos emme olisi itse menettelleet näin.

Joku kohta oli mennyt pahasti vinoon. Tämä saisi olla viimeinen kerta, kun uskon miehiäni toisen suojelukseseen.

Sain rykmentistä uuden toimintakäskyn. Yksi joukkue jää Rajamäkeen puolustukseen, toinen siirtyy Majakylän suuntaan. Itse sain määräyksen marssia joukkueen vahvuisen osaston kanssa Lavolaan.

Tämä ei ollutkaan mikään helposti toteutettava käsky. Yö oli edessä, mikä sinänsä oli hyvä puoli, mutta pojat olivat kovin väsyneitä. Ruokaakaan emme olleet saaneet koko päivänä, joten nälkä lisäsi uupumusta. Itseltäni olivat jalat auenneet päivän juoksuissa ja kantapäät hiersivät kipeinä.

Pojat vaativat minua istumaan rekeen tai ajamaan polkupyörällä. Kumpaankin oli mahdollisuus, mutta kun muidenkin piti marssia, ei luontoni millään antanut periksi kulkea mukavammin.

Marssimme perille aamuksi ilman suuria kommelluksia. Majoi-tuspaikassa totesin, että sukkani olivat kuin kiinni kasvaneet ihoo-

ni ja lisäksi hyytyneet verestä. Nahka oli hankautunut pois monesta kohtaa.

Tämä oli ollut kuitenkin ainoa veri, mitä olen tähän mennessä joutunut vuodattamaan isänmaani eteen. Juuri nyt istuskelen tätä kirjoittamassa autioksi jätetyssä kodissa Lavolassa. Sain määräyksen majoittua tähän. Istun pimeässä sohvan nurkassa ja näen juuri ja juuri kirjoittaa. Tämä on varmastikin ollut jonkun varakkaamman henkilön koti, niin on rikkaan näköistä. Kiire on tullut, koska omaisuutta ei ole viety mukana. Se on merkillistä. Olisihan näin kaukana linjoilta luullut ehtivän ottaa vaikkapa nuppineulatkin mukaansa.

Vuoteet ovat täysin kunnossa; pehmeät patjat ja kaikki. Mikäs on poikien maatessa. Taulut ja peilit olivat seinillä. Ruokaa olemme saaneet huollosta, mutta olemme voineet itsekin kokata keittiössä.

Sotilaita kuhisee naapuritaloissa. Olen antanut kaikille selvän ja ankaran ohjeen: mitään ei saa rikkoa eikä turmella. Olisi elettävä niin, ettei tarvitsisi hävetä, vaikka isäntäväki ilmestyisi paikalle.

Pommilaivue jyrisee ylitsemme. Kai Viipuria kohden. Tuntuu ihmeelliseltä korsuviikkojen jälkeen maata pehmeässä ja lämpimässä vuoteessa. Korsussa oli patjana kova lautavaneri, korva usein kaksinkerroin päänaluksena. Lämmintä sielläkin useimmiten riitti, öisin usein aivan liikaakin, mutta päivisin saattoi palellakin. Täällä lämpö oli tasaista ja ilma puhdasta. Eivätkä nurkat pauku kranaateista.

Pääsisiköhän tästä lomalle? Joka tapauksessa lähetin tänään rykmenttiin ehdotukseni ylennyksistä ja kunniamerkeistä.

Kaksi päivää ennen rintamalle lähtöä otettu kuvani.

Tässä ahtaassa ja heikkorakenteisessa korsussa asuimme talvisydämen 1939–40. Kovimpiinakaan pakkaspäivinä ei korsua savun nousun takia voinut lämmittää. Lämmitys alkoi, kun tuli riittävän pimeää. Tässä olen korsuni ovella vieraillessani paikalla jatkosodan alussa.

Jatkuvasti saimme siellä torjua hyökkäysvaunujen hyökkäyksiä. Summan osalle tulikin osaltamme 50 tuhottua hyökkäysvaunua. Kuvassa tykkiryhmän kanssa tulilinjalla kesken vaunujen tuhoamisen, itse olen kolmantena vasemmalta.

Kun tulimme Summaan, oli korsualueemme metsän peitossa, mutta vihollisen ankaran tykistötulien alaisena harveni metsä harvenemistaan. Syvät kranaattien muodostamat kuopat kertovat vielä vuosia jälkeenkin päin tällä seudulla käytyjen taistelujen kovuutta. Laskeittiinpa kerrankin vihollisen ampuneen yhtenä vuorokautena 300 000 kranaattia tälle alueelle. Ei ihme, jos tiheät metsätkin muuttuivat töröttäviksi luurangoiksi.